

Силабус курсу «КАМЕРНИЙ АНСАМБЛЬ»

**Освітній ступінь “Бакалавр”
Спеціальність 025 “Музичне мистецтво”
Освітньо-професійна програма
“Інструментальне виконавство (за видами)”
Роки навчання: I, II, III
Семестри: I, II, III, IV, V, VI
Кількість кредитів: 9
Мова викладання: українська**

Керівник курсу ОК 26 «Камерний ансамбль»

Базіна Наталія Юріївна

Старший викладач кафедри «Інструментальне виконавство (за видами)»

Контактна інформація: nataliabazina@ukr.net

Прореквізити та постреквізити дисципліни

- **Прореквізити дисципліни:**

Середня спеціалізована музична освіта або диплом молодшого спеціаліста.

Обов'язкове попереднє вивчення в обсязі 8 класів ДМШ предметів сольфеджіо, музичної літератури та фортепіано.

- **Постреквізити дисципліни:** ОК 22 Методика і практика роботи з ансамблем, ОК 27 Практикум читання з аркушу, ОК 32 Концертно-виконавська практика.

Призначення дисципліни

Дисципліна «Камерний ансамбль» належить до циклу дисциплін фахової спеціальної підготовки, вивчається для отримання кваліфікації 2453.2 «Концертмейстер-піаніст» й призначена сформувати професійні знання, вміння та навички гри в ансамблі, розширити світогляд, ознайомити та допомогти засвоїти різностильовий репертуар світової та вітчизняної

спадщини в галузі ансамблевого виконавства, вміння майстерно демонструвати на концертній естраді володіння музичними мовами різних епох.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни «Камерний ансамбль» сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

ЗК2 Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 3 Здатність до абстрактного мислення , аналізу та синтезу.

ЗК 4 Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 6 Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 8 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 11 Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

СК 1 Здатність демонструвати достатньо високий рівень виконавської майстерності.

СК 6 Здатність використовувати професійні знання та навички в процесі творчої діяльності.

СК 9 Здатність розуміти основні шляхи інтерпретації художнього образу.

СК 11 Здатність оперувати професійною термінологією.

СК 17 Здатність застосовувати традиційні і альтернативні інноваційні технології музикознавчої, виконавської, диригентської, педагогічної діяльності.

СК18 Здатність свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями у виконавстві, музикознавстві та музичній педагогіці.

Мета навчальної дисципліни «**Камерний ансамбль**» – розвиток практичних навичок ансамблевого виконавства з метою виховання кваліфікованого фахівця з високим рівнем ансамблевої майстерності.

Зміст і структура курсу

Назви змістовних модулів та тем	Кількість годин					
	Денна форма			Заочна форма		
	Всього	Практичні	Самостійні	Всього	Практичні	Самостійні
I курс I семестр						
Змістовний модуль I: Ознайомлення та опанування композиційних та драматургічних особливостей творів, їх втілення в ансамблевій партитурі.						
Т.1 Основні принципи роботи над текстом ансамблевого твору. а) Опанування твору доби віденського класицизму (можливо не повністю), розгляд форми, драматургії, ознайомлення з партіями партнерів по ансамблю та опанування цілісного чуття партитури. Звернення особливої уваги на ідентичне для всіх партій виконання орнаментики. б) Освоєння принципів композиційної будови сонатної форма, сонатного циклу, варіаційного циклу, сюїтного циклу;	22	16	6	23	5	18
Змістовний модуль II: Виконавська робота з текстом обраного твору у співвідношенні індивідуального та загального.						
Т.2 Надбання навичок роботи з текстом ансамблевого твору. а) Освоєння твору іншої стилістики (можливо не повністю), розгляд розділів форми та драматургії у зв'язку з іншою стилістикою твору. б) Розвиток навичок виконавського аналізу ансамблевого твору.	23	16	7	22	4	18
Разом:	45	32	13	45	9	36
I курс II семестр						
Змістовний модуль III: Удосконалення навичок гри в камерному ансамблі.						
Т.3 Виконавська інтерпретація як розкриття змісту твору. а) Виконавська інтерпретація камерно-інструментального ансамблевого твору однієї з композиторських шкіл (твору вітчизняних композиторів або іншої композиторської школи). б) Ознайомлення з поняттями «інтерпретація» та «виконавська рецепція».	22	16	6	23	5	18
Змістовний модуль IV: Розвиток сценічної впевненості та компетентності у грі в камерному ансамблі.						

Т.4 Розвиток самостійного мислення студента. а) Вивчення твору іншого стильового напрямку чи композиторської школи ніж у попередньому змістовному модулі. Вдосконалення навичок ансамблевої гри (динаміка, артикуляція, штрихи, інтонаційна єдність тощо). б) знайомство з акустичними особливостями концертних залів (теоретично, практично - відвідування концертів камерної музики, участь в концертах).	23	16	7	22	4	18
Разом:	45	32	13	45	9	36

II курс III семестр

Змістовний модуль V: Вдосконалення виконавської роботи з ансамблевою партитурою.

Т.5 Постанова та визначення інтерпретаційних завдань шляхом детального аналізу партитури. а) Вивчення твору іншого стильового напрямку чи композиторської школи, ніж у попередньому змістовному модулі. Вдосконалення навичок ансамблевої гри: точність фразування, узгодженість інтонуювання, артикуляція, педаль тощо. б) Залучення до навчання фахової літератури.	22	16	6	23	5	18
--	----	----	---	----	---	----

Змістовний модуль VI: Продовження вдосконалення сценічної впевненості та компетентності гри в камерному ансамблі.

Т.6 Розвиток творчого мислення у роботі над ансамблевою партитурою. а) Вивчення твору іншого стильового напрямку чи композиторської школи, ніж у попередньому змістовному модулі. Вдосконалення навичок ансамблевої гри: опанування балансу між вертикаллю та горизонталлю ансамблевої партитури, драматургічних вершин, досконалого виконання своєї партії, опанування ансамблевої техніки тематичних передач, динамічного балансу тощо. б) Продовжуємо знайомство з акустичними особливостями концертних залів (теоретично, практично - відвідування концертів камерної участь в концертах).	23	16	7	22	4	18
Разом:	45	32	13	45	9	36

II курс IV семестр

Змістовний модуль VII: Розвиток навичок виконавської інтерпретації в ансамблевих творах.

Т.7 Розвиток самостійності художньо-образного мислення, музичної пам'яті студента як запоруки подальшого творчого розвитку. а) Ознайомлення та вивчення твору за власним вибором студента, з урахуванням його творчих вподобань (можливо не в повному обсязі). б) Ознайомлення з альтовим та теноровим ключами, читання ансамблевих партитур з транспонуючими інструментами	22	16	6	23	5	18
---	----	----	---	----	---	----

Змістовний модуль VIII: Вирішення комплексу програмних завдань у камерно-ансамблевому творі, обраному для іспиту.

Т.8 Вирішення комплексу програмних завдань у камерно-ансамблевому творі, обраному для іспиту. а) Вивчення твору іншого стильового напрямку чи композиторської школи, ніж у попередньому змістовному модулі. б) Пропонується обов'язкова участь у концерті як підготовка до іспиту	23	16	7	22	4	18
Разом:	45	32	13	45	9	36

III курс V семестр

Змістовний модуль IX: Особливості камерних ансамблів різних епох та стилів. Розвиток навичок виконавської інтерпретації в ансамблевих творах.

Т.9 Опанування ансамблевого твору з переважно поліфонічним складом викладення. а) Вирішення виконавських завдань камерно-ансамблевого твору з використанням поліфонічного викладу матеріалу. Робота над вище означеними темами. б) Вдосконалюємо самостійне мислення шляхом запису репетиційного процесу на носії та їх аналіз.	22	16	6	23	5	18
---	----	----	---	----	---	----

Змістовний модуль X. Камерні ансамблі романтичної доби.

Т.10 Вдосконалення ансамблевих виконавських завдань у творі романтичного напрямку. Вивчення твору романтичного напрямку. Особливості інтерпретації романтичного твору (динаміка, агогіка, педаль, особливості ансамблевої фактури тощо). Робота над вище означеними темами. б) Особливості форми та драматургії романтичної сонати, виконавський аналіз виконуваного ансамблевого твору.	23	16	7	22	5	17
Разом:	45	32	13	45	10	35

III курс VI семестр

Змістовний модуль XI: Змістовний модуль XI Опанування ансамблевого співвідношення фортепіано з різними інструментами (по можливості)

Т.11 Вирішення комплексу програмних завдань у камерно-ансамблевому творі, обраному для іспиту. а) Вивчення твору на іспит іншого стильового напрямку чи композиторської школи, ніж у попередньому змістовному модулі. б) Пропонується обов'язкова участь у концерті як підготовка до іспиту	22	16	6	23	5	18
--	----	----	---	----	---	----

Змістовний модуль XII: Інтерпретація сучасних творів.						
Т.12 Інтерпретації сучасних творів. а) Ознайомлення з твором XX – XXI ст., особливості виконавської інтерпретації, нові взаємовідносини інструментів та розкриття їх нових колористичних можливостей. б) Особливості камерного циклу у творах композиторів XX-XXI століття	23	16	7	22	5	17
Разом:	45	32	13	45	10	35
	Денне			Заочне		
Загальний обсяг за 3 р.10 м:	270	192	78	270	56	214

Політика навчальної дисципліни

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: іспит (залік), виконання програми у формі концертного виступу.

Форми контролю знань студентів:

- поточний;
- підсумковий модульний;
- семестровий підсумковий (залік/екзамен).

Оцінювання знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою та шкалою європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС – А, В, С, D, E, FХ, F).

Поточний контроль

передбачає оцінювання практичної і теоретичної підготовки із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на індивідуальних заняттях та набутих практичних навичок під час виконання завдань.

Політика оцінювання: максимальна кількість балів з дисципліни «Камерний ансамбль» за семестр – 100 балів.

Поточний контроль проводиться кожні 3 уроки впродовж кожного семестру й оцінюється від 1 до 5 балів¹. За кожну тему студент може бути оціненим 3-4 рази.

Максимальний бал поточного контролю становить 65 балів².

За особливу творчу активність нараховуються додаткові бали. За пропуск занять без поважної причини або невідповідності домашні завдання кількість балів знижується

Підсумковий модульний (семестровий) контроль знань студентів

Підсумковий модульний контроль проводиться з метою визначення стану успішності здобувачів вищої освіти за період навчання. Підсумковий модульний (семестровий) контроль знань студентів здійснюється через проведення слухання концертного виступу студентів.

Семестрова оцінка виставляється за умови виконання студентом усіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни та визначається як сума балів, отриманих при здійсненні поточного і підсумкового контролю.

Студент, який набрав кількість балів, що прирівнюється до оцінки «високий рівень» (відмінно) та активно брав участь в концертах або став переможцем конкурсу, вивчив програму в обсязі семестру може бути звільнений від складання диференційованого заліку.

¹ Дивитись таблицю «Критерії оцінювання для поточного контролю за п'ятибальною системою». Робоча програма ОК 26 «Камерний ансамбль».

² Дивитись таблиці «Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти посеместрово». Робоча програма ОК 26 «Камерний ансамбль».

Підсумковий модульний контроль оцінюється від 1-35 балів³:

Політика перескладання.

Перескладання змістовного модуля здійснюється за бажанням студента один раз за курс вивчення дисципліни з дозволу керівника курсу та дозволу навчальної частини за наявності поважних причин.

Оцінюється як підсумковий контроль. Загальний підсумок за семестр при перескладанні визначається шляхом додавання балів за поточний контроль та балів за перескладання.

Політика відвідування. Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання. За особливу творчу активність нараховуються додаткові бали. За прогул або невідповідні домашні завдання кількість балів знижується⁴.

Рекомендована література

1. Арсенічева Т. О. Соната для віолончелі і фортепіано В. Косенка та проблема традицій і новацій у виконавському тлумаченні твору, Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського, вип. 87, К., 2010.
2. Арсенічева Т. О. Стилiстичні параметри камерно-інструментальної творчості Юрія Іщенка Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського, вип. 91, (Київ 2010).
3. Арсенічева Т. О. Стилiсовий аспект камерно-інструментальної творчості Є. Станковича на прикладі тріо № 3 “Епілоги”. Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського, вип. 77 “Виконавське музикознавство” (Київ 2008).
4. Базіна Н.Ю. Українська скрипкова соната 20-30 років ХХ століття. Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського, вип. 67),
5. Базіна Н.Ю. Оновлення музичної мови української скрипкової сонати у ХХ столітті, “Науковий вісник” НМАУ ім.П.І. Чайковського, вип. 82.
6. Базіна Н.Ю. Українська скрипкова соната у ХХ столітті (до проблеми оновлення музичної мови), Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського, вип. №87.

³ Дивитись таблиці «Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти по-семестрово». Робоча програма ОК 26 «Камерний ансамбль».

⁴ Дивитись таблицю «Підсумковий модульний контроль від 1-35 балів» робочої програми. Робоча програма ОК 26 «Камерний ансамбль».

7. Базіна Н. Системне оновлення музичної мови сонат для скрипки та фортепіано в ХХ столітті // П'ята міжнародна науково-практична конференція «Відкриті еволюціонуючі системи» (19-21 травня 2020р.). Збірник праць. За ред. В.О.Дубка, В.Б. Кисельова. Київ: ФОП Маслаков, 2020. С. 115-117.
- 8.Басалаєва Є. Камерно-інструментальні ансамблі з фортепіано в музиці ХХ сторіччя і творчість українських композиторів генерації 1960-х років Науковий вісник НМАУ ім.П.І.Чайковського. Вип.82
- 9.Боровик І. Українська камерно-інструментальна музика 60-70 років. – К.,1993., 128 стр.
- 10.Василенко Н. Українська скрипкова соната 20 – 30-х років ХХ століття // Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського. Вип. 67: Музична культура України 20 – 30-х років ХХ століття: тенденції і напрямки: зб. ст. Київ, 2008. С. 307 – 319.
- 11.Ващук О. М. "Памяті вчителя"// Самуїл Дайч. Статті, матеріали, спогади./Ред.-упор.А.Терещенко, Н.Кашкадамова, В.Коростельов, Л.Пагута (Япіш).-Дрогобич, 2008.
- 12.Водолеєва Н.В. Про архітектоніку Сонати для віолончелі та фортепіано С. Прокоф'єва // Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського, вип. №87, Київ, 2010.
- 13.Гришко-Ратьковська Л. О. В. С. Косенко – професор Київської державної консерваторії імені П.І. Чайковського // Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського, вип. №87, Київ, 2010.
14. Денисенко-Сапмаз М. «Авторські знаки» в інструментальній творчості Геннадія Ляшенка // Мистецтво композиції у вимірах творчості, науки та педагогіки (пам'яті Г.І.Ляшенка) Науковий вісник НМАУ. Вип 122. ;іів 2018. С. 22-32.
15. Дерев'янченко О.О. Неофольклоризм у музичному мистецтві: статика та динаміка розвитку в першій половині ХХ сторіччя // Автореф дис. на здобуття наук. ступ. канд. мистецтвознавства. Київ,2005. 20с.
16. Дика Н.О. Камерно-інструментальні ансамблі в Україні. Творчість і виконавство // Автореф дис. на здобуття наук. ступ. канд. мистецтвознавства. – Київ ,2001. 20 с.
- 17.Жукова О. А. Жанрова специфіка камерно-ансамблевих творів Ф.Пуленка і роль у них фортепіанної партії, Науковий вісник НМАУ ім. П.І. Чайковського, вип. 82, Київ, 2009.
- 18.Жукова О. А. Фортепіанна партія у творах Ф. Пуленка для камерного ансамблю (Науковий вісник НМАУ ім. П.І. Чайковського, вип. 87 “Проблеми камерно-ансамблевого виконавства” (Київ, 2010).
19. Залеська Р. «Стильові особливості сонати для скрипки та фортепіано d-moll op.9 Кароля Шимановського // Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М.В.Лисенка. Камерно-інструментальний ансамбль: історія, теорія, практика. Вип.25. Львів: Сполом, 2011. С.145-156

20. Історія української музики. Т.3: Кінець XIX – початок XXст. Київ: Наукова думка, 1990. 424 с.
21. Історія української музики. Т.4: 1917-1941. – К.: Наукова думка, 1992. 614 с.
22. Кравченко А.І. Камерно-інструментальне мистецтво України кінця XX - початку XXI століть (семіологічний аналіз) : монографія / Анастасія Ігорівна Кравченко ; Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв ; наук. ред. Володимир Личковах. – Київ : НАКККиМ, 2020. – 299 с.
23. Козаренко О.В. Феномен української національної музичної мови. Львів: Наукове товариство ім.Т.Г.Шевченка, 2000. 284 с.
24. Коменда О. Олександр Козаренко – піаніст, композитор, музикознавець. Монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 252с.
25. Лисенко О.В. Музичне виконавство: генезис, категорії, система (історико-теоретичний та мистецтвознавчий аспекти): монографія /Лисенко Ольга Всеволодівна. Київ: НАКККиМ, 2017. 318 с.
26. Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського. – Вип.74. Естетика і практика мистецької освіти: Збірник статей. [Редактор – упорядник – О.Вашук]. –К., 2008.
27. Науковий вісник №87 НМАУ ім. П.І.Чайковського. Збірник статей “Проблеми камерно-ансамблевого виконавства”; [Редактори – упорядники: Басалаєва Є., Арсенічева Т.]. Київ, 2009.
28. Омельченко Т. Контраст як фактор розвитку і створення музичної цілісності твору (на прикладі сонати для скрипки та фортепіано В.Бібіка ор.71)// Художня цілісність як феномен музичної творчості та виконавства. Науковий вісник. Збірка статей Вип. 48. Київ, 2005. С.154-163.
29. Омельченко Т. Українські сонати для скрипки та фортепіано 70-90-х років XX ст. (виконавські проблеми осмислення фактурно-жанрової організації тематизму) Автореферат дис. канд. мист. Київ, 2008. 25с.
30. Омельченко Т. Українські сонати для скрипки та фортепіано 70-90-х років XX ст. (виконавські проблеми осмислення фактурно-жанрової організації тематизму) дис...канд.мист. Київ, 2008. 221с.
31. Омельченко Т. «Соната для скрипки і фортепіано «Post scriptum» В. Сильвестрова – зразок служіння краси в сучасному мистецтві» // Київське музикознавство. Випуск 20: Культурологія та мистецтво. Збірка статей. Київ, 2006. С.141-148].
32. Омельченко Т. Сонати для скрипки та фортепіано Ю. Іщенка. Перша, Друга та Третя (до питання про сучасне трактування ансамблевого жанру) // Дослідження. Досвід. Спогади . Вип.5. Київ 2004. С. 153-165.
33. Омельченко Т. Шляхи формування та стилістична еволюція української сонати для скрипки та фортепіано // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Вип.2. Київ: Міленіум, 2005. С.76-84.
34. Омельченко Т. Роль фактури ансамблевого твору у формуванні темб्रोобразів (на матеріалі сонат для скрипки та фортепіано Ю.Я.Іщенка)//

Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського. Виконавське музикознавство. Вип.47, №11. Київ:2005. С.182-194.

35.Повзун Л. Феномен камерності в системі інструментально-ансамблевих жанрів. Монографія./Л.І.Повзун. Одеса: Астропринт, 2016. 280с.

36.Програма та методичні рекомендації для музичних вузів [укладачі: Царевич І., Боровик І., Гришко-Ратьковська Л.]. К., 1996.

37.Прохорчук М. Порівняльний аналіз виконавських інтерпретацій сонати Клода Дебюссі для скрипки і фортепіано. Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського, вип. №87.

38.Ржевська М. Жанрово-стильові особливості камерної інструментальної музики Геннадія Ляшенка // Мистецтвознавчі записки. Зб.наук.праць. Вип.28.Київ: Міленіум, 2015. С.43-50.

39.Середенко А. М. К.Шимановский. Соната g-moll, Українське музикознавство: науково-методичний збірник.- вип. 29.- Київ,2000

40.Середенко А. М. Соната для скрипки та фортепіано №1 М.Скорика. До проблеми педагогічно-виконавської інтерпретації; Київське музикознавство: Збірник наукових статей викладачів КВДМУ ім.Глієра. – Вип.12. Київ, 2003.

41.Середенко А. М. До історії виникнення та розвитку камерно-інструментального ансамблю у вітчизняній культурі XVIII століття; Київське музикознавство: Збірник наукових статей- вип.14. Київ, 2004

42.Середенко А. М. Фортепіанний камерно-інструментальний ансамбль в роки Другої світової війни. Київське музикознавство: Збірник наукових статей - вип.15 Київ, 2005

43.Середенко А. М. Творча особистість К.Шимановського в культурному просторі на зламі XIX-XX століть . “Часопис”, Київ, 2009.

44.Слюсар Т. Камерно-інструментальні сонати у творчості львівських композиторів 90-х років // Музика Галичини. Наукові збіркм ЛДМА ім.М.Лисенка. Вип 5. Львів: 2001. С 241-247.

45.Сульдїна С.Ю. Проблеми ансамблевого виконавства у Сонаті №9 (“Крейцера“) для скрипки та фортепіано Л. ван Бетховена. Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського, вип. 82, “Виконавське музикознавство” Київ, 2009.

46.Сульдїна С.Ю. Трагічне у музиці Валентина Сильвестрова у контексті європейської та східної культур (від “Драми” до Багателей), Культура та мистецтвознавство. Збірка статей. Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського, Київський інститут музики ім. Р.М. Глієра, вип. 36, Київ, 2011.

47.Харитоновна Д. В. Символічна аура камерно-інструментальної творчості В. Косенко (на прикладі Сонати для віолончелі та фортепіано оп. 10). Київське музикознавство. 2014. Вип. 49. С. 88–99. 3.

48.Харитоновна Д. В. Символічний вимір флейтових сонат Йогана Себастьяна Баха. Київське музикознавство. 2017. Вип. 56. С. 23–32.

49. Харитоновна Д. Символічні елементи будови Сонати для скрипки та фортепіано оп. 19 Віктора Косенка. Українське музикознавство. 2017. Вип. 43. С. 130–144.
50. Харитоновна Д. В. Символічність світовідчуття І. Ф. Карабиця (на прикладі сонати для віолончелі та фортепіано № 1). East European Scientific Journal. #9 (37). 2018. Part 4. Pp. 8
51. Царевич І. С. Післямова. З історії кафедри камерного ансамблю Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського.
52. Шестеренко І. Жанрова амплітуда камерно-інструментальної творчості Віталія Кирейка // Камерно-інструментальний ансамбль: історія, теорія, практика. Наукові збірники ЛНМА ім. М. В. Лисенка. Зб. статей. Вип. 24. Львів: Сполом, 2010. С. 171 -181.
53. Шестеренко І. Особливості виконання камерно-інструментальних творів Віталія Кирейка // Виконавське музикознавство народно-інструментального мистецтва/ Матеріали II-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції (виконавці про своє мистецтво). За ред. М. А. Давидова. Видання 3-тє. Київ-Ніжин 2016. С. 75-81.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.nbuv.gov.ua>
2. <http://harmony.musigidunya.az/ENG/publ.asp>
3. www.nbuv.gov.ua – веб-сайт Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського (м. Київ)
4. www.4uth.gov.ua – веб-сайт Державної бібліотеки України для юнацтва
5. www.chl.kiev.ua – веб-сайт Національної бібліотеки України для дітей
6. <http://old.dnpb.gov.ua> – веб-сайт Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського